

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
© Редакційна колегія, 2020
© Вид-во Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова, 2020

ПРОБЛЕМА ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ПІДХОДИ ДО ЇЇ ВИРІШЕННЯ У ГУМАНІСТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Проблема зрілості особистості є провідною у психології. Вона розроблюється у рамках надзвичайно широкої проблеми – розвитку особистості на різних етапах онтогенезу і є дотичною до акмеологічних досліджень, де багато теоретичних питань залишаються ще не з'ясованими.

Дослідження проблеми зрілості особистості були започатковані американськими вченими, зокрема представниками гуманістичної психології (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс). У працях цих вчених зрілість особистості розглядається і як певний віковий період у житті людини – дорослість, і як характеристика досить високого рівня її психічного і соціального розвитку незалежно від її віку. Особистісну зрілість кожен із названих вище вчених позначає різними поняттями: “зріла особистість” – Г. Олпорт, “самоактуалізована особистість” – А. Маслоу, “повноцінно функціонуюча особистість” – К. Роджерс. Спільним для них є бачення зрілості як високий рівень розвитку особистісних якостей людини та її ставлення до норм поведінки, прийнятих у суспільстві, як найбільш повну і вільну реалізацію особистістю своїх можливостей.

Проблема зрілості особистості знайшла відображення в працях класика американської психологічної науки Г. Олпорта. Вчений стверджував, що особистісна зрілість не обов'язково пов'язана з хронологічним віком, а дозрівання людини – це неперервний, такий, що продовжується все життя, процес її становлення. Він вказував на якісну різницю між зрілою особистістю і незрілою, або ж невротичною, яка полягає у тому, що поведінка особистісно зрілих суб'єктів автономна й мотивована усвідомленими процесами, тоді як поведінка незрілих переважно спрямовується неусвідомленими мотивами, які впливають із переживань дитинства. За Г. Олпортом, зріла особистість має біологічну, психологічну, соціальну й духовну цілісність, найважливішою її ознакою є прагнення розвиватися та самоудосконалюватись. Його концепція зрілої особистості спрямована на активізацію механізмів її самореалізації й саморозвитку. Вчений стверджував, що зріла особистість характеризується шістьма рисами: має широкі межі “Я”, може дивитися на себе збоку; здатна до теплих, сердечних соціальних стосунків (дружня інтимність і співчуття); демонструє емоційну нестурбованість і самосприйняття, має позитивне уявлення про себе; виражаючи свої думки і почуття, рахується з тим, як це вплине на інших; демонструє реалістичне сприйняття, досвід і домагання, бачить речі такими, якими вони є, а не такими, якими б хотіла бачити їх; демонструє здатність до самопізнання і має почуття гумору, чітке уявлення про свої сильні й слабкі сторони; володіє цілісною життєвою філософією, здатна бачити ясну картину завдяки систематичному виділенню значущого у своєму житті. Вона має систему цінностей і мету, що робить її життя значущим [1].

К. Роджерс, характеризував зрілість особистості поняттям “повноцінно функціонуюча особистість”, яку він бачив такою, що використовує всі свої

здібності й таланти, реалізує свій потенціал і рухається до повного пізнання себе і сфери своїх переживань. Вчений виділив п'ять основних ознак, притаманних зрілій особистості:

– *відкритість переживанню* – здатність людини слухати себе, відчувати всю сферу переживань у собі, не відчуваючи загрози, усвідомлювати свої найглибші думки і почуття, не намагатись їх придушити в собі, а діяти у відповідності з ними;

– *екзистенціальний спосіб життя* – жити повноцінно й насичено у кожному мить існування так, щоб кожне переживання сприймалось свіжим й унікальним. Люди, які живуть так, гнучкі, адаптивні, терпимі, безпосередні;

– *організмична довіра* – здатність людини брати до уваги свої внутрішні відчуття й переживання та розглядати їх як основу для вибору своєї поведінки у тих чи інших життєвих ситуаціях;

– *емпірична свобода* – дозволеність людині жити вільно, так, як вона того бажає, без обмежень і заборон. Суб'єктивна свобода – це почуття особистої влади, здатність робити вільний вибір і керувати собою. При цьому людина сама має відповідати за свої власні дії та їх наслідки;

– *креативність* – творчий стиль життя, а його продукти – це ідеї, проекти, що з'являються у людини. Творчі люди намагаються жити конструктивно і адаптивно у своїй культурі, при цьому вони задовольняють свої найбільш глибокі потреби, гнучко пристосовуються до умов, які змінюються, не є конформістами. Їх зв'язок із суспільством можна сформулювати так: вони є членами суспільства і його продуктом, але не є його полоненими [2].

Для характеристики зрілої особистості, А. Маслоу у своїх працях використав поняття "*самоактуалізована особистість*". Для такої особистості характерними є: реалістичне сприйняття світу; прийняття інших людей та природи; безпосередність, простота й природність; центрованість на проблемі, а не на собі; незалежність і потреба в усамітненні; автономія: здатність належно оцінювати навіть звичайні події, при цьому відчувати новизну й задоволення; вершинні переживання – моменти сильного хвилювання або високої напруги, а також миті розслаблення, спокою, умиротворення; суспільний інтерес, бажання допомогти іншим, покращити себе; глибокі міжособистісні стосунки; демократичний характер; розмежування засобів і цілей; філософське почуття гумору; креативність; опір окультуренню, тобто перебуваючи у гармонії зі своєю культурою, ці люди зберігають певну внутрішню незалежність від неї.

Згідно з А. Маслоу, самоактуалізовані особистості часто переживають моменти благоговійного трепету, захоплення й екстазу. У мить надзвичайно сильної самоактуалізації, яку він назвав *вершинними переживаннями*, люди настільки занурюються у певну діяльність, що втрачають відчуття часу й місця. За його спостереженнями, люди, які пережили такі переживання, часто вважають, що з ними відбулося щось значне й цінне. (*Емпіричні дослідження, проведені у наш час на вибірці видатних спортсменів, підтвердили концепцію вершинних переживань А. Маслоу*). Вчений наголошував, що самоактуалізована особистість є особливою людиною, оскільки вона не обтяжена вадами типу заздрості, озлобленості, дурного смаку, цинізму, не схильна до песимізму, проявів егоїзму. Водночас А. Маслоу не стверджував, що самоактуалізовані особистості є абсолютно досконалими. У них також може проявлятися егоїзм, неадекватна агресивність, сварливість, вони можуть впадати у депресію, припускатись помилок, вони можуть переживати почуття вини, тривожність, печаль, внутрішні конфлікти

тощо. Але це не переважає над позитивними рисами і не справляє вирішальний вплив на спосіб їх мислення і діяльності, не заважає відрізнити реальні проблеми від проблем настрою.

А. Маслоу виділяв два типи самоактуалізованих особистостей. До першого належать ті, які володіють безсумнівним психічним здоров'ям, мають невеликий досвід трансцендентних переживань або ще зовсім не мають його, живуть за принципом “тут і тепер” у світі повсякденних людських потреб. До другого типу віднесені ті, у житті яких трансцендентні переживання посідають важливе, іноді центральне місце. Люди, які лише самоактуалізуються, значно рідше мають вищі почуття або ж переживають їх не з тією інтенсивністю, ніж ті, які цього досягли. А. Маслоу стверджував, що самоактуалізації досягають менше одного відсотка людей, оскільки більшість не знає про власний потенціал, сумнівається у собі, боїться своїх здібностей [2]. На наш погляд, це твердження вченого є дещо полемічним, оскільки самоактуалізовану особистість він розглядав як зрілу особистість.

Висновки. Представники гуманістичного напрямку зробили вагомий внесок у розроблення проблеми зрілості особистості. Хоча критерії зрілості особистості у них є дещо різними, водночас спільним для них є бачення її як такої, що має високий рівень розвитку певних особистісних якостей, реалістично сприймає світ і себе у ньому, не обтяжена вадами, має сформовану систему цінностей, живе повноцінним і змістовним життям, дотримується норм поведінки, прийнятих у суспільстві. З погляду сьогодення, можна стверджувати, що ці погляди стали передвісниками акмеології, що вивчає розвиток людини на ступені її зрілості.

Використана література:

1. Психологический лексикон. Энциклопедический словарь. История психологии в лицах. Персоналии / ред.- сост. Л. А. Карпенко; под общей ред. А. В. Петровского. Москва : ПЕР СЭ, 2005, 783 с.
2. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. Основные положения, исследования и применение. Санкт-Петербург : Питер Пресс, 1997, 608 с.

УДК 159.922:004.451.54

Пророк Н. В.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ: НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ПСИХІКИ

Процеси, які відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві створили нові, ускладнені умови для педагогів і психологів, які працюють в школі. Так важливими психологічними особливостями педагогічного дискурсу в умовах інформаційного суспільства є залежність як педагогів, так і учнів від інформації з Інтернет-мережі та інформаційне перенавантаження. Інформаційні *продукти* (тексти, аудіо- і телепродукти та ін.) є могутнім інструментом впливу на психіку, завдяки їм формується ставлення людей до навколишнього світу, змінюються